

Ögonblicksutgrävningar

Jonas Barck
Ögonblicksutgrävningar

Texter förlag

www.texter.nu

© Jonas Barck

Omslagsbild och vinjetter Anna Leuchars

Tryck: ScandinavianBook, 2013

ISBN: 978-91-637-2311-7

Förord

Och det blir en intensiv tid, ja en upptäcktsresa, som någon har sagt, ett kunskapssökande bortom metod och kontroll, som att gå naken rakt in i natten med en desperat och förstummad ficklampa.

Thomas Tidholm

Det mest märkliga är tiden och rummet. Om man börjar tänka på saken. Det finns hela världar som tagits ifrån oss, som liksom motats ut ur vårt språk och som vi bara kan nudda vid i tanken. Världar som rymmer ett helt annat förhållningssätt till platsens och tidens ande, som bär med sig rumsupplevelsen på ett mer helgjutet sätt, som kan hantera tid med större lätthet och tillåta både framtid och förfluten tid att mötas i en blick.

Sånt handlar det om här. I trettiofem mer eller mindre poetiska betraktelser letar sig texten fram över frusna sjöar och genom igenvuxna hönsgårdar, uppför underjordiska rulltrappor och genom en strömlös och stormhärjad landsbygd – och hela tiden står livet på spel, i varje andetag en världsomvandling. Ett andaktsfullt letande efter andra sätt att uttrycka det mest vardagliga på, andra sätt att skildra själva livsluften vi andas på.

Förhållningssättet är möjligen mer konstnärens än författarens. Med en önskan att läsaren släpper in det lästa i sitt liv och låter de olika perspektivförskjutningarna en smula få berika det egna seendet, den egna tanken. Anspråken är därmed monumentalala: det hand-

lar om att försöka förändra själva sättet som vi uppfattar verkligheten på. Och samtidigt minimala: en kullerbytta genom texten, kanske något fastnar – sedan vidare!

I

fsv. *rúm*, rum, ställe, sträcka, utrymme (*giva, fã r.*), tidrymd, tid =
isl. *rúm*, da. *rum* n., got. *rûms*

Ur Svensk etymologisk ordbok, Elof Hellquist

Inget väder

SOM NÄR MAN flyger. Då har man kommit bort från det här med vädret. Redan i flygplatsterminalen slutar vädret att finnas. Man går successivt in i flygplansvärldens väderlösa värld högt ovanför molnen. Man sitter och tar sitt kaffe latte på ett utomhuscafé fast inomhus, befriad från vädret och alltmer befriad även från den kroppsliga tyngden. Man kan titta runt omkring sig på de andra som liksom en själv blivit en del av en väderoberoende värld, en mer och mer kroppsoberoende värld. Grannen dricker sitt kaffe latte lika stillsamt disciplinerat som man själv. Inte slabbande och slafsigt som på ett hemtrevligt café med andrahandsmöbler, utan stillsamt, korrekt. Stämningen i flygplansterminalen gör oss skarpa i kanterna, tydliga som på en scen: i händelsernas centrum. Man är varken hemma eller borta. Alla årtal känns gammalmodiga. Det är bara nu, drygt en timme före avgång. Vi är framtidsvarelser, vi hör framtiden till. Tillfälliga besökare i denna rumstempererade avgångshall – långt bortom regn och kyla – ämnade för något mycket större.

Det är en tvingande förberedelse. Det är bara tomma, tidlösa kroppar som kan transformeras till att flyga. Och rumslösa. Allra viktigast är att vi är rums-

lösa, annars går det oss illa. Flygbolaget uppmanar oss inte bara att lämna in vårt bagage, utan de vill att vi lämnar hela den här otympliga världen kvar som vi går runt och bär på. Regnvåt asfalt, en smutsig tidning som vinden blåddrar i, kajen utanför fönstret som vrider och vänder på huvudet. Allt sådant måste vi lämna ifrån oss och förbindelsen därmed skäras av: ett rent snitt. Man måste betänka att själva flygandet är en lek döden. Vi blir upptagna i dödens församling, i tomhetens församling. Själva incheckningen är ett sakrament, en sista smörjelse. Vi som ska med flight BA507 till London är medlemmar i en dödssekt som lugnt och stilla går ombord på planet. Flygvärdinnorna hälsar oss välkomna ombord på ett sätt som markerar allas vår samhörighet i denna utomjordiska stund. Steg för steg har vi blivit utomjordiska, odödliga. Utan väder, utan kroppar och utan tid. Hur skulle vi kunna dö? Vad skulle kunna skada oss? Vi har krängt av oss den gamla världen med sin gammalmodiga tid och sitt gammalmodiga väder. Vi är fria, lätta och oberoende varelser.

När vi går ner för landning säger kaptenen: det regnar i London och temperaturen ligger runt 19 grader. Detta är det enda som meddelas oss om det land vi har kommit till. Bara detta med vädret. Som om återvändandet till vädret var det viktigaste när vi nu slutligen landar. Och det är det också! Vi är de sista överlevande av en folkspillra som just har tagits ner av ett barmhärtigt flygbolag på en flygplats i främmande

land. Och vi strömmar ut ur flygplanet med våra lätta kroppar – rakt in i ett uråldrigt regn.

Sefir

IBLAND BYTER VÅREN skepnad. Man parkerar sin bil lite slarvigt vid lasarettets vändplats för att avverka ett besök på det närliggande apoteket med jouröppet, öppnar bildörren i andra tankar – och en ljuvlig sommarvarm vind fullkomligt golvar en. Man stapplar rakt in i villrådigheten, rakt in i den varma sorgsenheten som lägger sin snara runt halsen. Sommarvind! Njut! Du borde bara bli glad och tacksam över värmen efter alla isande marsvindar. Men just när du drar ditt kontokort i kassan på apoteket hinner sorgen i kapp dig med sin anklagelse: du lever, men lever ändå inte! Du finns, men går omkring som en levande död!

Det är den stora, varma dräktighetsvinden som dragit in över gator, sjöar och åkrar. Sefiren som Bellman sjunger om. Det är en vind som egentligen inte har så mycket med riktig sommar att göra, utan bara uppstår i övergången från det kylslagna till det varma. En dag med nästan pressande sommarvärme instoppad bland kylslagna dagar mitt i vårvintern. Vi säger: härligt med lite värme! Äntligen, efter den kalla vintern! Och ändå: så svårt att bara ta emot denna ljumma, sköna luft som en mildare variant av gårdagens intetsägande halvkalld vind. Man borde verkligen bara bli lättad och känna tacksamhet över en varmare vårdag – men den lämnar

dig inte ifred. Den ställer frågor: – Vem är nu ensam? – Vem tillhör nu dagen? Vem är lycklig? Och den förrädiskt ljumma vinden utstöter sin förkastelsesdom över de ensamma människorna: – Den som nu är ensam ska för alltid vara ensam! Den som nu är sorgsen ska för alltid vara sorgsen!

Denna första oväntade värme som rubbar hormonbalansen och tar sig in i hjärnan på folk, in i hjärtat. Pendlarna är plötsligt udda och utstötta i sina rejäla vinterkläder bland upprymda, avklädda gymnasieungdomar. Sätt igång! ropar den ljumma vinden till pendlarna. Leta upp ditt liv! Ge dig hän! Öppna dig mot världen!

Min mor ringer på kvällen och pratar om värmen. Hur hon alltid har haft svårt för den här första chockande värmen och hur det bara har blivit värre med åren. Man vill liksom bara stänga in sig, dra ner persiennerna och hålla sig undan! Och utanför står den förtrollade vänligheten i form av vackert sjungande fåglar och bara väntar på en. – Nej, man är tyvärr inte hemma. Man har tyvärr inte tid att komma ut och bara vara. Man får skylla på allergin, eller vårtröttheten, eller vårstädningen.

Plötsligt blir detta att hålla sig inomhus till ett ställningstagande: man gömmer sig undan, flyr undan – bort från de andra, de glada, de normala. Man skyndar på stegen hem för att slippa ifrån den där iveren, den där lusten, det där sprittande, ljuvliga, åtråvärda. Man

stänger dörren bakom sig och tar emot den neutrala lägenhetsluften med tacksamhet.

Men ingen kommer undan. Vårvärmen är ingen årstid – den är en medvetandeström. En framrusande flod av tankar och känslor som tar vägen genom våra stackars arma vintertomma hjärnor. Och man får bara låta den passera, vi får upplåta våra tomma kroppar till denna framstörtande flod och stå ut med att bara vara en ravin där vårmedvetandet störtar fram. Inte ens den som låser dörren och drar ner persiennerna kommer undan.

Tyngdens rike

SÅ FORT TYNGDEN vänder ryggen till, smiter tomheten in. Som en bild av den tunga berättelsen om våra liv: i varje ögonblick en väntan, ett vankande av och an där inne i de oändligt långa ögonblicken.

De bångstyriga ögonblicken, luckorna som alltid uppstår. Här ska det annars vara ordning och reda: varje tåg på sitt spår, utan möjlighet att avvika. Inga tåg som tvekan söker sig in på någon annans spår, inga spår som bara tar slut därför att banarbetarna gått hem för dagen och glömt att göra rälsen färdig. Verkligheten är infångad i oändligt långa sträckor med räls och tillhörande tidtabeller. Tågen går då de går och den tunga rälsen flyttar man inte på i första taget: den ligger där den ligger. Alla rörelser är definitiva, alla tider exakta enligt tidtabell. Eller – så var i alla fall tanken.

En stationsvaktmästare går runt på perrongen utrustad med en märkligt lång tång och plockar fimpar. Den usla fimpen har kilat sig ner i en springa mellan stenplattorna och vill inte komma in i tångens grepp. Mannen, som ser ut att vara av turkisk härkomst, vägrar att ge sig och försöker oändligt länge att få upp den ynka fimpen. Det blir en kamp mellan mannen och fimpen. Han borde ha gett upp för länge sedan, men fortsätter över det absurdas gräns: fimpen ska upp! Ända tills en

mycket gammal kvinna med en liten ryggsäck böjer sig fram, tar fimpen med fingrarna och elegant slänger den i vaktmästarens sopsäck. De växlar ett litet leende.

Och in på bangården tränger plötsligt, med hundra års försening, en oändlig rad av godsvagnar fyllda med prima, vitskimrande björkved. Folkvisans leende björkstockar tar vägen in i våra nutidshjärnor och ska följa oss på vår resa antingen vi vill det eller inte. De sätter omärkligt sin stämpel i pannan på var och en av oss som går där och väntar på ett tåg som aldrig kommer, upptagna av våra mobiltelefoners minimala display: lantisar, hela högen.

Sista generationen

VI ÄR DEN sista generationen! säger plötsligt en tonårstjej på tåget mellan Borås och Alvesta. – Hur menar du då, frågar kompisen? – Det tar ju slut 2050 och då finns vi fortfarande, säger den unga tjejen nästan triumferande! – Vad menar du med att det tar slut? – Jo, inget av det vi kan göra idag kommer man att kunna göra efter 2050!

Tyvärr måste jag gå av tåget i Alvesta och missar alla vidare detaljer kring undergången 2050. Sista generationens ungdomar fortsätter mot Kalmar. Det kanske var synd? Kanske kunde det ha varit värdefullt att få lite koll på den där undergången? Jag skyndar på mina steg genom vårkvällen. Snön har smält undan och blottar resterna av en ICA-kasse som har fastnat bland taggarna i nyponbuskarna vid cyklarna. En blå och gul plastpropeller från en leksakshelikopter som kanske störtade i gräset en mörk höstkväll sticker fram ur en halvt nersmält snödriva. Koltrasten med sina lugna, distinkta, komplicerade fraser sitter och bygger en expanderande kub av glas. En avantgardism som levtt kvar genom seklerna, med djärv frasering, halsbrytande slutackord och teman som återkommer med total oregelbundenhet. En liten dunboll på något hundratal gram som fyller sitt lilla bröst med luft och trotsar tidens och

modets växlingar, som fullkomligt skiter i alla undergångar och bara lugnt och stilla gör det han måste. Plötsligt snubblande fram något som liknar temat i Ellingtons ”It don’t mean a thing if it ain’t got that swing” – ackompanjerad av entitornas och blåmesarnas “tudu-tudu-tudu-tudu-tudu-tudu-tuu”.

Innan jag kliver in i min bil möter mig en katt med en blick som låter ana en viss likgiltighet, ett visst inåtvänt dödsförakt: som om den redan visste, som om den redan skådat all världens olyckor och som om det här med världar som går under är varje dags händelse för en katt.

Träd

TRÄD ÄR MER som vi. De växer uppåt, står upp, med grenar som armar. Fast de kommer ingenstans – där skiljer de sig från oss. Ett träd kan man lämna och komma tillbaka till. Träd kan man ha fullständig kontroll över. De går ingenstans och tur är väl det, eftersom de flesta träd är så ofantligt långa. Vilken tragik att bli stående på samma ställe i kanske 60-70 år, kanske upp till 200 år! Flera träd tillsammans kallas dunge, liksom det hos oss kallas folksamling. De står och tröstar varandra, håller varandra sällskap.

Summan är alltid större än de ingående delarna. Någonting händer när flera kommer tillsammans. En atmosfär uppstår, nästan som ett väder, olika från fall till fall. Träd har inget medvetande och därför är en skog om natten exakt densamma som en skog om dagen. Ändå vågar många inte gå igenom en skog på natten. Det är först när en skog blåst omkull och blivit borttröjd som man inser att den inte innehöll någonting alls. Man står och tittar på stubbarna och riset och letar efter de mystiska skuggorna, den mättade luften och de klagande rösterna. Det ser mest ut som ett slagfält.

Träd är tyngre än man tror. Den klenaste lilla björk orkar man knappt lyfta. Man får såga itu den till stum-

par långa som nyfödda människobarn, 50-53 cm. Sedan kan man gå lös på dem med yxan. Björkved luktar inte så mycket. Mest någonting neutralt och ganska friskt. Man kunde säga: "björkved doftar som ett sovrum med öppet fönster", men det skulle vara att romantisera björkveden. Den brinner tungt och stilla, som en mycket gammal människas blick, trots att stämningen i en björkskog är så ungdomligt sprittande och livlig. Och tvärtom med granen: den sprakar och sprätter och väsnas – som om den äntligen fick ur sig allt det som den stått och hållit inne med under sina tunga grenars dunkel.

I granskogen kan det lätt bli för mycket av allt. Eller kanske man hellre skulle säga: för mycket av ingenting. Många tycker att det är ganska tråkigt i en granskog. Det händer inte så mycket, samtidigt som en stor sorg lägger sig över pannan på alla som går in där. Granskogen är av det inåtvända, grubblande slaget. Det som händer sker inuti träden. Där rusar livet omkring mellan olika grytor som måste hållas kokande. Inuti trädstammarna byggs en ny värld som är tänkt att bli ungefär som den gamla, med spretande grenar och längst ut en massa vassa granbarr. Inte så fantasifullt kan man tycka.

En skog kan man med fördel gå rakt igenom. Gärna om natten. Ensam. Man börjar i den ena änden och ger sig huvudstupa rakt in i mörkret utan att bry sig om att musklerna nästan genast börjar dra ihop sig och benen

knappt bär en och det svartnar för ögonen. Då gäller det att fortsätta att sätta den ena foten framför den andra, att komma in i en lunk som liksom äter grusvägen man går på i små, små tuggor. Man blir förvånad över hur mycket skräck det kan rymmas i en vanlig svensk blandskog bestående av granar, björkar, gamla ekar och prasslande aspar.

Man fortsätter oskyddad rakt in i en död som inte alls är sådär behagligt distanserad som i tidningarnas dödsannonser eller sådär lagom kittlande som i en TV-deckare – utan tvärställd, avgrundsdjup och omringande från alla håll. En fullständigt anonym och intetsägende död: man är bortglömd av världen och traskar självmant rakt in i den totala intigheten. Där inne i mörkret väntar döden i form av hemlösa skuggor och själlösa rop.

De svenska skogarna erbjuder varje natt, helt utan kostnad, utan statister och utan inhyrda mördare, en välgörande vandring genom ditt eget mest fruktansvärda mörker. Den egna hjärnan står för hela skräckupplevelsen. Och ut kommer man på den andra sidan efter någon timmes vandring, samma människa – fast ny.

Katten vet

NÅGON BEHÖVER STANNA kvar runt huset och hålla ställningarna när människorna hela tiden kommer och går. Någon som kan hålla koll på att huset på förmiddagen vänder den ena sidan till solen – och på eftermiddagen den andra. Inte båda samtidigt och inte i fel ordning. Någon som kan se till att gräset växer som det ska, att skuggorna flyttar sig enligt skuggornas dagliga schema och att buskar och träd följer med så gott det går. Sådant kan man ha katter till. Det är en lagom uppgift för en katt.

Katten är fri att gå lite hur som helst, vilket man också vintertid med spårnö kan se att den gör. Då kan man plötsligt få en bild av kattens hemlighetsfulla liv: som att hålla en bit papper med osynlig skrift mot en ljuslåga och se skriften framträda. Man kan följa den in i hålan under huset, se hur den sedan tog sig en tur bort till grannens lada. Flera spår samlade på ett och samma ställe med tussar av katthår talar om ett större eller mindre slagsmål. Man kan se hur den omsorgsfullt väljer att gå i sina egna spår tillbaka och då och då också tar hjälp av andra katters spår.

Kattens uppgift är enkel: att samla ihop landskapet, att skapa förbindelser mellan de fyra väderstrecken,

mellan träden borta vid stemmuren och grannens lada, mellan en gammal bortslängd cykel i ena änden av ägorna och den igenvuxna hönsgården i den andra. Men också: att vara den som vandrar mellan det främmande och det vardagliga, mellan det vilda och det tama, mellan det ockulta och det självklara.

Det som är kattens styrka, den totala, kroppsliga uppmärksamheten och den stora självständigheten, är också dess svaghet. Försöker man ta katten ut ur hennes landskap får man mellan sätena i bilen en levande charad av begreppet ångest. Ingen kan gestalta begreppet ångest bättre än en katt i en bil. Katten kan inte, som hunden, växla in sin ångest i tillit, den saknar förmåga att luta sig mot människan och bara hoppas på det bästa. Under en tjugo minuters bilfärd hinner katten uppleva lika mycket bilångest i komprimerad form som för människans del spritts ut över mer än ett sekel.

Ibland kan man få något som nästan liknar tillgivenhet från katten. Man hittar en liten stund på morgonen som blivit över, som man upptäcker inte skulle användas till något särskilt. Då kan man gå längst bort i trädgården och sätta sig på en hemmagjord ekbänk. Bara sitta där och titta. Man har gjort något nästan kattlikt, och katten är genast med på noterna, kommer strykande längs vinbärsbuskarna, tar sig stillsamt upp på samma bänk och pressar sig försiktigt mot ena armen. Gesten är visserligen billig, eftersom man råkar vara den som dagligen ger katten mat och av den anledning-

en kan ha förtjänat lite uppmärksamhet. Men katten sätter sig också där bredvid som om den gärna gemensamt skulle vilja lägga upp planerna för dagen. På vilket sätt ska nu denna dag fördrivas i tomhetens tecken? Hur ska vi bäst gå tillväga för att en hel dag lyckas göra ingenting alls?

Vad det blir av kattens dag får man aldrig veta. Man måste som vanligt hastigt lämna landskapet och trädgården åt dess öde. Kanske ser kattens sommardag helt annorlunda ut än vinterdagen? Man får en känsla av att schamanliknande resor inte är en omöjlighet för katter, kanske till en systerkatt i den grekiska övärlden eller bakåt i tiden till någon keltisk by. Men möjligen är det att göra katten onödigt intressant? Det kunde väl räcka med den här uppenbara konsten att stå ut med fullständigt tomma dagar? För att lyckas få sådant som skuggornas och ljusets samspel att uppfylla en dag krävs ett oerhört mod: som att vandra i dödsriket, som att balansera på randen till en avgrund. Bara katter och mycket små barn kan klara något sådant.

Framåt kvällen har katten gjort ett fullgott dagsverke. Hur gick det med husets och skuggornas förflyttningar? Jodå, här har det hänt en hel del! Husets skugga slet sig nästan genast loss och började treva bland trädgårdsmöblerna, alltmedan solen ovetande vände och vred på rutorna i växthuset. Framåt eftermiddagen öppnade sig ett schakt av mörker över trädgårdslandet och hotade att suga med sig hela växthuset

ner i underjorden. Och bara genom ett cirkusnummer som även inbegrep en tur fram och tillbaka till brevlådorna, lyckades katten få allt att hamna rätt till slut. Lagom för att kunna sitta oberörd på verandan och slicka sin päls när bilen svängde in på uppfarten.

Kvar

NÅGOT VILL HÅLLA oss kvar, vill få oss att hejda våra steg på väg in i dagsschemat, in i vardagens skeende. I ögonvrån ser jag de frostnupna rosenbuskarna samtidigt som doften av höst slår emot mig. Avloppsbrunnen suckar tungt under sitt cementlock. Sekunderna på morgonen mellan ytterdörren som stängs och bildörren som öppnas är fyllda av avsked. Du ska ingestans! Du ska vara kvar här kring huset, studera denna gräsmattefläck, invänta dimmans upplösning, hålla koll på gräset som sakta torkar upp av förmiddagssolen. Någon måste bevaka hur trädens skuggor förflyttar sig steglöst, vrider sig runt och stänger och öppnar delar av trädgårdslandet. Någon måste bara vara blick.

Man blir stående en stund med bildörren öppen. Den dystra mörkröda rosen viskar att det här kanske är höstens allra sista dag. De slemmiga svamparna i gräsmattan påstår att de vill slå armarna om dig en sista gång och dimman över det tröskade fältet lockar med striptease och ljusshow när slöjorna ska falla. Man tvekar länge, har egentligen inte tid med sådant här. Men ropen är för starka: man låter sig övermannas, går tillbaka in med bilnyckeln och hamnar till slut med morgontidningen på bänken hos katten.

Och vad händer sedan? Vad händer när klockan passerar det klockslog då du borde vara någon annanstans? Ingenting. Absolut ingenting. Den mörkröda rosen känns inte längre vid sin önskan om att ha dig där – den står insvept i sin egen skönhet och vill dig ingenting alls. Svamparna vänder sig samfällt bort, fullt upptagna med att i sakta mak reda ut de underjordiska trådarna i sitt utbredda mycel. Och dimman går stegvis mot en fullkomligt kontrollerad upplösning, utan något som helst ljusspel. Du är övergiven. Vad hade du här att göra? Nu saknas du istället på det andra stället, dit du aldrig åkte. Nu känner du hur det andra stället ropar på dig. Men det är för sent: idag är du här.

Min mor ringer och beklagar sig för att hon ska ut och resa. Det är en vanlig charterresa och hon har planerat resan länge och väl under stigande entusiasm, men så här dagen före känner hon det som om hon egentligen inte vill iväg. Hon har inget skäl för sin motvilja utan säger bara att hon både vill och inte vill resa. Hennes känsla går att sortera in under kategorin “resfeber“, men vad handlar det egentligen om? Något vill hålla en kvar. Plötsligt blir det man har runt omkring sig viktigt, påtagligt närvarande. Föremålen som till vardags är likgiltiga för en blir när man väl ska lämna dem laddade med kraft. Man hamnar i ett kärleksförhållande till rummet där man suttit på kvällarna framför TV:n, man känner en tacksamhet strömma

emot en från bord och stolar. Man kan höra gardinerna viska: snälla, lämna oss inte!

Ibland kan det räcka med att stanna kvar för att resa. Man är hemma när man borde vara borta – och man möter det här hålet efter en själv som man inte visste fanns. Man vandrar runt i ett nytt ljus, med en främmande känsla i det allra mest vardagliga: utstött, men samtidigt levande, uppmärksam. Det är ett möte med icke-varat som inte går att rekonstruera, det måste ske spontant och utan förvarning om man ska lyckas lura sig själv.

Jag går tillbaka in i huset och sätter på tevattnet som om det var något jag gjorde för allra första gången. Sätter mig i köket med tidningen och en intensiv känsla av att befinna mig på fel plats vid rätt tidpunkt, eller, varför inte, på rätt plats vid rätt tidpunkt.

Havet

MAN TAR SIG ner till havet. Varför? Man vill se vild-djuret i ögonen. Man tar av sig sina jeans, står där och vinglar med en skylande handduk och letar efter rätt ben. Havet varken skrattar eller gråter, det befinner sig denna morgon mitt i sin egen dånande hårdrocksopera. Man kan ingenting säga, utan får bara ställa sin kropp till förfogande, bli en del av pulserandet, låta krafterna ta över och göra saker med en, låta alla havets rockriff dra fram genom en, alla drunknande trumsolon, alla avgrundsvrål.

Frågar du havet något får du alltid samma svar: födelse och död. Inget däremellan. Man föds och man dör. Man kommer till havet och man lämnar det. Fast hos havet sker allt i omvänd ordning: först ser man bara döden, de stora djupen som drar en neråt, suger iväg med en – och först därefter glittrandet i vågorna, blåheten, ytan som ändå föder fram en himmel för kroppen att flyta på.

Varje morgon vid havet kan man gå på upptäcktsfärd bland sina fem sinnen. Ljusets och vattnets närhet och avstånd som blandas huller om buller. Man kan gå där på stranden och lyssna till en öronbedövande döds-

föreställning – eller vada ut genom ett stillsamt kluckande hav som inte vill någon enda människa något ont.

Barfotavandringen genom den knaggliga sanden och upp på sandbanken ett femtiotal meter ut från land bjuder på en överraskning. Ju längre man går ut i vattnet desto torrare blir man. Centimeter efter centimeter av den nerblötta kroppen friläggs: som en omvänd tidsupplevelse, som om tiden plötsligt vände riktning. Som om livet inte bestod av en vandring ut på allt djupare vatten, inte innebar ett kontinuerligt åldrande, en kontinuerlig process av förtvinning, utan också ett tillmötesgående, en föryngring, en återkomst. Som om barndomen kom oss till mötes ur framtiden.

I den sista blicken finns ett avsked till det blåa havet från en plats högt uppe i de spanska bergen. En sista skymt av en blåhet som ger tröst åt ögat. Som till ett land där man fått leva. Ett avsked till en sandbotten som dök upp just i rätt ögonblick när du slungats omkull av vågornas närgångna omfamning. Ett avsked till porten med ljusstrålar som stod och slog där nere på sju meters djup.

Berlin

ALLT VILL MAN kanske inte ha med sig om man nu skulle bli tvungen. Inte de oändliga köerna med pendlare som ringlar på den trefiliga motorvägen. Inte det överfulla varuhuset som på fem våningar påstår sig erbjuda alla aspekter av världens överklighet. Inte heller de där överdådiga vestibulerna där vi alla förvandlas till figurer i en blank fyrfärgskatalog från någon modeagentur. Eller rättare sagt: allt det där får gärna följa med, fast då förvandlat till en spegelblank grå vattenyta som får breda ut sig längst ner under däck.

Den svarte mannen i solglasögon och färgglad tunika i sitt marknadsstånd med afrikanska tyger utgör ett gränsfall. Man skulle kunna tänka sig att ta med delar av det där marknadsståndet, liksom mannen själv, men då liksom filtrerat i ett filter för anpassade folkloristiska uttryck: bara det som tar sig igenom filtret får följa med. Samma typ av filter skulle kunna användas för stånden med grova brödsorter och korvstånden med aningen för salta korvar.

I princip alla mindre kafébord avsedda för endast två gäster borde få följa med, med hänvisning till att dialogen trots allt måste sägas utgöra människans urhem. Om det gick att få plats med skulle man nog

också, som motvikt, vilja få med sig det där ringlande demonstrationståget som, anförda av en seriöst rimmande rappare, drog genom stadens centrum. Går inte hela tåget in skulle man kunna nöja sig med den draperade skåpbilen med högtalarutrustning, som sex eller åtta personer med krökta ryggar likt medeltida botgörare gick och sköt framför sig.

En tårtbit av stadens parkliknande skog borde man väl också ta med? I så fall skulle man kunna välja en bit mitt på i söder där man kan få med både några av stans mest välsjungande koltrastar och de där två hemlösa med grottmänniskolikt hårsvall i smutsiga sovsäckar som lagt sig under ett vasstak.

Senhöst

ATT KOMMA TILLBAKA till sitt avlovade tillstånd. Att slänga av sig alla roller man spelat och komma tillbaka till sina egna ögon, sina egna händer. Hur gör man då? Att sjunka tillbaka in i sitt grenverk, hitta sina skrovligheter på nytt. Som när det varma, gula knackar på hos det gröna. Och sedan, några veckor senare, en betydligt kyligare tomhet som knackar på hos det gula och ber att få bli insläppt. Och man har inget val, man får säga: Välkommen vinter! Välkommen köld!

Fast först måste det där andra flytta ut. Det där som trängt sig in och tagit över när man inte varit där. Nu vill man själv se ut ur sitt grenverk igen, nu vill man själv känna sig fram med sina spretiga, lavtäckta grenar – och då får det där andra flytta på sig.

Hur skulle det gå till? Man får förhandla. Man får betala en lösen. Man får lägga ner vapnen. Vägen tillbaka till sig själv kräver att man ger upp sina roller. Vågar man det? Man får säga: ok, det här som finns här just nu är vad jag består av, det är mina förutsättningar, jag får nöja mig med det. Man får lämna tillbaka de starka färgerna som lyste upp i rymden och kunde ses på flera mils avstånd. Man får släppa de tusentals ögonen som man stått och burit på genom hela den varma

årstiden. Nu får man klara sig utan allt sådant. Nu har man bara sin egen inbyggda blick att se med, sitt eget kala grenverk att känna med.

Man är tillbaka vid utgångsläget, utan skylande grönska, utan färgskrud. Var har man varit? Man har låtit sig slukas upp av någon eller något. Man har haft fullt upp med att bara stå och vara vacker.

Nu blir allting mycket enklare, men också mycket farligare. Vem ska man nu gömma sig bakom? Vem vet vilka faror som kan lura där ögonen inte ser?

Man är tillbaka. Hur känns det? Det känns ovanligt och lite högtidligt. Nu ska man alltså börja leva inifrån sig själv igen. Inifrån den här blicken som tänker på att den ser och tänker på att den tänker på vad den ser. Inifrån de här grenarna vars enda försvar mot omvärldens attacker består i att släppa alla anklagelser rakt igenom sig. Detta grenverk som nu, i en vindstilla, frostig morgon kräver blickstillta tålamod, i ett kyligt ingenmansland, avklädd, vid medvetandets yttersta gräns. Som den där frusna hägern som, med allt sitt tålamod, i tusentals år blivit stående på ett ben i en kinesisk dikt:

”Orörlig väntar den
på stenen längst ute
den stränga vinterns ankomst.”

Att cykla genom mörker

DEN GAMLA VÄGENS ögon sluts, och den nya vägens ögon öppnas. Det är vägomläggningens egen lag. En väg får en ny sträckning, ny beläggning, rätas ut, görs om och öppnas sedan en dag för trafik. Över en natt faller den gamla vägen i glömska. Längs den gamla, slingrande vägen färdas från den här dagen bara bakåtsträvare, de som tiden har övergivit, förlorarna. De får sällskap av de döda från gravarna som den gamla vägen passerar förbi, av det förgångna, av mumlandet.

När jag en tidig morgon cyklar den nyasfalterade vägen känner jag att någon därinne i dunklet cyklar den gamla vägen i samma takt. Jag kan inte riktigt se den andre, men jag hör rasslet från hans tunga, omoderna cykel och kan då och då skymta hans mörka gestalt mellan granarna. Det är den verklighetsfrånvände, stumme, dödsmärkte. Han som vi en gång för alla tagit farväl av. Han finns inte i den här världen, men jag kan tydligt höra hur hans kedja rasslar därinne i dunklet.

När jag ska hem på kvällen tar jag av någon anledning den gamla, gropiga och leriga grusvägen. Jag cyklar genom kompakt mörker, som vanligt utan att få igång belysningen på cykeln. I nerförsbackarnas fram-

rusande mörker vinglar jag från sida till sida, högljutt
visslande för att inte ränna rakt in i en intet ont anande
älgdjur. Och i den längsta uppførsbackens långsamma
mörker kommer jag ifatt honom, den övergivne, världs-
frånvände. Jag känner stanken av hans gamla nerkis-
sade överrock. I det långsamma mörkret förenas våra
båda stumheter: min moderna, vidöppna, digitala, ti-
gande sina nollor och ettor – och hans uråldriga, slutna,
sakrala, mumlande sina böner. I stråket som skär ge-
nom skogen glider vi samman, på väg med våra två
tomheter, lika verkliga.

Av många möten blir man trött

SOM OM DET var någon del av en som saknades? Men det stämmer inte, allt finns där, t.o.m. anteckningsblock fick man med sig in i möteslokalen där i princip vad som helst kan skrivas ner. Man har inget att klaga på.

Ändå är det som om man, just när man gick in genom dörren till mötet fick lämna något i pant, något som man nu innerst inne sitter och saknar. Man sitter där och skruvar på sig. Man har fått en liten oro i kroppen. Själen, kanske? Nej, det är något mer obetydligt, fast samtidigt mer konkret. Havet? Horisontlinjen? Himlen? Någon del av mig själv som jag inte visste att jag gick omkring med, men som jag nu sitter och saknar intensivt. Frågan är vilken?

Man kan tydligt se på de som kommer ut från mötet hur liksom ett lättat leende sprider sig över ansiktet, ja, över hela kroppen: nu fick man tillbaka det man hade suttit och saknat, just när man passerade genom dörröppningen. Där, i dörrkarmen, hade någon del av oss hållits som gisslan den stunden vi var inne på mötet.

Av många möten blir man trött. Det är tröttsamt att inte få ta med sig hela sig själv. Det tar på krafterna. Och efteråt känner man sig lite tom. Som om man

trycks uppåt in i en allt tunnare atmosfär för varje möte man går på. Man blir mer och mer full av information, av slutsatser och synvinklar, men samtidigt också mer och mer tom. Man behöver något helt annat.

En del blir kvar där uppe i den tunna atmosfären och vet inte hur de ska ta sig ner. De börjar utveckla andra sätt att andas på och vänjer sig så småningom vid den tunna luften på alla möten. Man kan se dem som bortglömda ballonger som stigit upp till en viss nivå där de inte kan komma högre. Blå, vita och röda ballonger som svävar högt där uppe.

Varje dag vill våra huvuden fara iväg uppåt in i arbetsliv och nyhetssändningar, argument och ”tidens anda” – och risken finns att man hamnar längst upp i den tunnaste luften framåt kvällen. Då gäller det att försöka sova sig tillbaka. Det är inte alltid man klarar det. Man måste lämna alla nattens kranar öppna. Man måste verkligen låta sig fyllas av sömnens tunga kroppslighet, av drömmens bilder och dödens allvar – först då kan man, om man har tur, hinna ta sig ända ner till jorden igen under en natt.

Nekrolog

”VI TÄNKER PÅ dig”, kan man läsa i tidningen. Det är ett mystiskt budskap: vem är mottagare? Vi tror väl egentligen inte att den döde läser tidningen – lika lite som stenåldersmänniskorna trodde att den döde verkligen skulle äta gröten som de satte in i graven – men vi hoppas att våra tankar på något sätt ska kunna bevara den döde, hålla honom vid liv. Vi räddar den döde in i våra tankar. Som om tankarna var något lika mäktigt som vardagens obestridliga fakta där den döde bevisligen inte längre finns. Som om tankarna var så mycket mer än bara ett teoretiskt kringkastande av begrepp, något mer än bara streck, prickar och linjer som ritas upp i huvudet på en människa. Som om den döde – som vi samtidigt är övertygade om inte längre finns – kunde få låna våra ögon, som om vi kunde maka oss åt sidan en bit och lämna plats för den döde att titta ut genom våra ögon.

Vi sätter in ett foto i tidningen och någon skriver några väl valda ord. Fotot visar den döde bara under bråkdelen av en sekund, med de där stora, bredbågade glasögonen som var så populära på 70-talet och med det där leendet som la sig lite snett över munnen efter den sista stroke. Och nekrologen som ska samman-

fatta, som förväntas måla upp den dödes liv i stora drag som en sann historia: ”Han var till sin person energisk och mycket engagerad i de uppgifter som kom honom till del. Han var alltid hjälpsam och mån om de sina.” Den ena satsen inskjuten i den andra, som en låda in i en byrå: alla goda egenskaper inskjutna i den stora berättelsen. Livskarriär – men inget liv. Egenskaper – men inga ögonblick. Berättelsen om den döde naglar fast den döde lika effektivt som födelse och dödsåren på gravstenen. Detta var den dödes liv, säger nekrologen, varken mer eller mindre. En svår genre.

Livet som en helgjuten berättelse. Eller livet som snubblar sig fram mellan ögonblicken, mellan ögonblickarna, ögonkasterna, ögondrunkningarna. Livet som står och tittar länge in i fel ögon, smeker över fel arm, skickar fel hälsningsfras och tar en extra tur med bilen av en anledning som ingen nekrolog kan redogöra för.

Alla dessa reducerade livshistorier som beskriver en rörelse från de farliga, osammanhängande, omoraliska ögonblicken – till den praktiga, avskalade historien där allt får sin rimliga förklaring. Det finns en vilja att se berättelsen segra över ögonblicken. Berättelsen sitter i regeringen, berättelsen går på alla viktiga möten, berättelsen kan tydligt och klart redogöra för sin dag – och ögonblicken har inte koll, ögonblicken vet inte riktigt vad som händer, ögonblicken befinner sig i kontinuerlig opposition: ständigt på flykt i berättelsens katakomber.

Samtidigt oroas och lockas vi av ögonblicken så till den grad att vi mer än gärna följer en bit på vägen ut i ögonblickens fragmentariska landskap, i tillfälligheternas, slumpens och den fullkomligt galna ingivelsens landskap. Vi trasslar så gärna till det, slår följe med en farlig tanke och förundras över mördarens kyla, över hur lätt det kan bli en felkoppling och det värsta tänkbara scenariot plötsligt är ett faktum. Fast bara en bit på vägen – sedan vill vi se hur mördaren grips och alla fragment faller på plats i den trygga, enhetliga och heltäckande berättelsen som alltid måste få segra.

Som i en mordutredning samlas i nekrologen enstaka pusselbitar från den dödes liv in och görs om till en rationell och begriplig berättelse. Det ligger bara i mördarens intresse att låta ögonblicken stanna kvar som ögonblick – vi andra strävar mot att hämta in de här djuriska ögonblicken, de här vilda fragmenten och tämja dem till anspråkslösa, fullt begripliga små episoder i den här världen. Krampaktigt håller nekrologen fast vid budskapet: berättelsen är allt – ögonblicket intet. I nekrologen är livet en tändsticksask full med förkolnade små stumpar.

Tur då att de otämjda tankarna finns! Tur då att ögonblicken befriar, att poesin befriar, att berättelsen ständigt utmanas av de farliga ögonblicken. ”Vi tänker på dig” är en ögonblicksfras, en ögonblickets ingivelse. Det är ögonblicksposesins livskraftiga svar på prosans förstelnade nekrolog. En livsformel som befriar från

framgång, årtal, yrkesval, giftermål och karriär. ”Vi tänker på dig”! Det är ögonblickets Houdini som krängt sig ur berättelsens väl tillslutna kista och lever vidare i en oväntad solglimt. När solen plötsligt lyser över sätena i bilen och vi vevar ner rutan och sticker ut vänstra armbågen. Då finns du där.

II

Jag skrev detta, käre vän, liggande i min säng; något som du för
övrigt nog kan märka av min skrift. ---

Rom den 2 nov. I djup natt.
Ur brev av Francesco Petrarca, 1350

Ett dödligt hänskratt

MOTORHUVEN UPPKNYCKLAD MOT vindrutan i ett hänskratt med registreringsskylten avhuggen så att bara halva bokstaven A och siffrorna 5, 6 och 3 återstår. Innan jag sliter upp förardörren böjer jag mig fram mot blänket i sidorutan och tittar försiktigt in i kupén. Klockan vid ratten har stannat på tjugo i två. Allt är förbluffande välbekant: instrumentpanelens enkla men kraftfullt bulliga linjer, hastighetsmätarens vita visare mot en gråblå bakgrund, växelspaken vars damask även på detta exemplar något spruckit sönder. En tvillingbil till min egen – samma märke, samma färg, men med en känsla av död och förintelse i kupén.

Denna kopia av min egen Audi 100 som ställts undan på bilskroten har av allt att döma fraktat runt folk i samma stad som jag själv för det mesta vistas i. I sidofacket hittar jag fyra parkeringskvitton, ett påfyllnads-kort för mobiltelefon, en aldrig ifylld tipslapp (vecka 43, toppad av derbyt mellan Liverpool och Everton) plus resterna av pappret runt en glasstrut vars märke jag inte direkt kan identifiera.

Vad som hände med föraren vid krocken har jag ingen aning om. Luften i kupén innehåller, oavsett utgången för föraren som krockade, ett uns av död och

förintelse. Det syns inte till några blodspår, ändå är det något både tragiskt och ödesmättat kring samlingen parkeringskvitton daterade till i höstas: spår från en förgången tid. Från skräp i ett sidofack till historiskt källmaterial på några månader. Hur gick det till? Med hjälp av parkeringskvittona kan jag rekonstruera ett par höstveckor i bilens liv. Jag kan säga exakt på minuten när myntet släpptes i automaten och den numera möjligen avlidne föraren placerade sitt finger på knappen för att få ut biljetten.

Någonting har glidit isär mellan mig och den här bilen, något som fortfarande är intakt i förhållandet mellan mig och alla andra bilar som rullar på gatorna. Tiden har liksom kluvits i två delar. Där ligger skillnaden! Den krockskadade bilen har tagits ut ur sitt sammanhang, ut ur den pågående berättelsen och gått och blivit historisk – som vilken vikingagrav som helst. Det finns en avgrund mellan mig och den skrotade bilen, det vilar en högtidlighet över inredningen, en eftertänksamhet, en starkare närvaro som om jag redan befann mig i kretsen av döda. Jag skruvar loss en sidospegel, en växelnopp i skick som ny och ett kvarglömt solskydd med seriefiguren Snobben – och det känns som att skända en grav.

Kvinnan med hucket

IBLAND SER MAN henne bara bakifrån, kvinnan med hucket, som i torgbilden från 1890-talets Växjö. Det vilar inget ondskefullt över henne, hon har inget med onda andeväsen att skaffa även om hon vid första ögonkastet kan upplevas som mystisk. Snarare utstrålar hon, när man studerar bilden närmare, en form av stillsam rofylldhet: kånkande på en enkel tygkasse, mitt i en syssla.

Med vänstra armen hängande ner en bit ut från höften styr hon upp kroppen i rofylld balans. Hon har en djup tankfullhet i kroppen, även sedd bakifrån. Gubbar och pojkar rör sig runt omkring henne, hundar står och spetsar öronen, barn vänder sig nyfiket mot fotografen – men hon är fylld av tankar.

Fast hennes tankfullhet fanns kanske bara i just detta ögonblick när bilden togs. Ut ur bilden har alla konflikter flytt, alla tillfälliga snedsteg, all ångest och ängslan. Vi vet egentligen inte alls vad hon tänker på, vad hon är mitt uppe i. Kanske har hon just lämnat ett gräl bakom sig med sin senila gamla mor? Kanske har hon fått tecken på att hon skulle vara med barn och bekymrar sig för hur hon i så fall ska kunna få ihop det? Hon kan vara den grubblande typen eller den fullkomligt sorglösa typen, det är svårt att avgöra så här

sedd bakifrån, med drygt ett sekel emellan. Tiden har stannat och man kan lätt få för sig att rofylldheten man upplever i bilden verkligen fanns där. Möjligen finns den bara för oss efterlevande.

Redan i den märkliga färgskalan ligger en lögn; verkligheten var inte ens på den tiden enbart gråbrun i olika nyanser, utan gick antagligen från skarpaste blodrött hos rosorna i vänsterkantens blomsterstånd, till den knallblåa himmel som man kan ana i allas kisande blickar. Fotografiet är präglad av den tidens färglösa framkallningsmetoder och det slår mig plötsligt att den sol som barnet i förgrunden kisar mot, med ena handen höjd till skydd, är samma som min!

Just genom att kvinnan med hucket inte har någon historia att berätta, genom att hon tiger med sin rofyllda rygg där i solskenet som bevisligen fanns den stund fotografen stod uppställd på torget, kan hon bli en uppfinnare av ögonblicket, en överlämnare av all sin tid till mig. Det är hennes uppgift, hennes ryggtavlas uppdrag: att låta framtiden komma oss till mötes i den gamla tidens dolda anletsdrag.

Spårsnö

MAN KOMMER UT på morgonen i nysnön och gör sina studier över det liv som alltid finns där men som man så sällan ser. Färska spår som går lite kors och tvärs: hare, katt, rådjur och kanske räva. Jag funderar över det faktum att det alltid, utan undantag finns en kropp i spårets ena ände (även om det ibland kan vara svårt att avgöra i vilken ände). Nu fick jag lägga till: inte nödvändigtvis levande. Något hade fått sätta livet till i kylan. Blodfläckar och hår låg utspridda inom en metervid cirkel. Här tog spåren slut.

Som en bild av tiden: ett spår som någonstans börjar, slingrar sig runt lite hit och dit, korsas av andra spår som ibland är samtida, ibland med en förskjutning på tio minuter, tjugo minuter, en dag eller en vecka. Tiden ritas en tavla av korsande spår som ett avtryck av ett händelseförlopp, som en illustration till tesen att liv är rörelse, liv är sammanhang, förbindelser, tiden är en väv som vävs.

Ibland kan spåren ligga kvar månadsvis efter ett snöfall och fyllas på med mer tid, mer pulserande liv som löper kors och tvärs. Och ibland, som nu, tar de tvärt slut. Man kan, om man tar sig tid, följa spåret fram mot sitt slut som också är dess början, dess upp-

hov. I snön kan man se att ingenting försvinner, allt finns kvar, spåren ligger där, vecka efter vecka, berättelsen fylls på, korsar sig själv, vävs samman till ett alltmer komplicerat mönster – men inget försvinner. Tiden flyttar sig inte till nya trakter, det som har varit raderas inte utan staplas, läggs som lager på lager.

Fast just den här fläcken med blod och hår som jag stöter på i morgonkylan skapar en helt annan bild av tiden. Redan samma kväll begravs fläcken under ett nytt snöfall. Jag tänker inte så mycket mer på saken. Mer snö faller, dagarna går, jag passerar stället mellan huset och bilen åtskilliga gånger och blodfläcken faller helt i glömska.

Ända tills jag en morgon ett par veckor senare får se blodfläcken igen, på exakt samma ställe, någon meter från stigen som vi trampat upp mellan ytterdörren och den parkerade bilen. Märkligt. Ännu ett djur som fått sätta livet till på exakt samma ställe? Spåren är alldeles färska, blodet skarpt rött och till synes utspritt över snön för några timmar sedan. Fast var det inte samma djur som råkat dö en gång till? Jag känner igen päls håren och kommer ihåg hur de hade legat, vilket mönster de hade bildat. Det var absolut samma slagna djur som förra gången! Snön hade smält undan och blottlagt resterna på nytt. Historien upprepade sig. Haren hade kommit löpande med en kattuggla över sig, försökt värja sig med språng i sidled – men än en gång

dukat under just här på gårdsplanen, intill de stora lönnarna. Den lärde sig aldrig.

Det hände tre-fyra gånger den vintern. Snön föll och begravnade brottsplatsen. Det gick någon vecka eller ett par, och sedan lockade tövädret fram de färska blodspåren igen. Och igen. Som om blodfläcken försökte säga något nytt om tiden. Tiden som inte försvinner. Tiden som inte bara är något som sjunker neråt, utan också något som stiger uppåt. Tiden som något som kommer och går. Förflyttningen framåt i tiden är möjligen skenbar. Tiden går kanske istället runt och börjar om gång på gång? Som blodfläcken i snön. Lika tydlig varje gång, med samma omedelbara, skräckslagna tjut hos haren som blev slagen, gång på gång. Den lärde sig aldrig.

Vedens drömmar

ATT TA SIG nedåt i en drömmande vedhög är att ta sig tillbaka i tiden. Man rullar av det snöfyllda plåttaket, fyller sin famn med torr ved och stöter på sommaren -09 i form av en död fjäril, skimrande i blått och orange. Man går in i vedboden med sin ved och återvänder till vedhögen för en ny omgång. Man arbetar sig nedåt. Man blir arkeologen som skrapar undan lager efter lager av tid, passerar förbi alla datum baklänges och plötsligt står man öga mot öga med en dag i början på juni: sommarens första getingbo. Man går ytterligare några vändor med famnen full av ved och passerar gränsen till våren -09: ett övergivet musbo. Hoptrasslade sågspånsslingor blandade med mossa och rockwool, formade till en boll som kan öppnas: platsen för en kull hårlösa musungars första vilorum.

Hjärnan börjar mumla något om vedens doft. Om ekvedens tunga doft av 1700-tal, om den spetsiga granvedens doftexplosioner och den försiktigt, nyanserat lågmälda björkveden. Händerna börjar lyssna efter vedtränas sköna klang. Det är torrhetens klang, ljudet av lagom gammal ved där vattenhalten sjunkit men vedfibrerna bevarat sin spänst. Sådan ved som man vill ha i sin famn.

Man tar en paus och tänder i pannan. Sliter sönder och knycklar ihop kommentarerna till en helårsrapport från Scania ur den alltid lika användbara ekonomidelen av DN. Bolagsrapporter som villigt går upp i rök. Notiser om lägre A-kassa och Nordeas nya antivirusprogram som blir lästa en sista gång. Och ovanpå lägger man riktigt torr ved från den där katastrofnatten i januari -05, den där utplånarnatten, den där undergångsnatten, sågad och kluven.

Det finns en hel del i just undergångsveden. Den slogs omkull en lördagsnatt i januari av en obarmhärtig vind från väster som gallskrek in över den upprörda insjön. Ett trettiotal björkar hade ställt sig lite väl nära sjökanten, utan att få riktigt grepp med sina rötter i den vattensjuka marken. Minnet av den natten finns lagrad i veden.

I veden finns de fyra elementen: vind, vatten, jord och eld. Av detta skulle man kunna bygga en vedfilosofi. Fast den skulle bli helt oanvändbar utanför vedeldarnas egen skara. Ja, inte ens för vedeldarna själva skulle den bli fullt begriplig. Något så enkelt som de fyra elementen har blivit omöjligt att fånga in i vardagsspråket, bäst-före-datum har för länge sedan passerats. Ingen kan längre på allvar mena att man inne i ett stycke vedträ kan träffa på hela årstider, hela drömmar som passerat genom vedens fibrer, kvarglömd fågelsång och sommarvärme som strömmat upp genom stammen.

Detta hör till det osägbara: att få in det i språket, att begära att någon annan ska förstå vad det är man går och bär på, det kan man inte. Det är som om själva språket och minnena och alla rösterna och jorden och himlen måste brinna innan det går att tala om något så enkelt som vedens drömmar igen.

Den 17 februari

MAN ÄR INNE i februari. Det är svårt att hålla sig utanför. Alltid är man inne i en viss månad, i färd med att avverka en viss veckodag. Som den här lördagen i februari. Tvååringen nerstoppad i en låda som storebror skjuter runt i rummet, fram mot betraktaren/fotografen. Solstrålar faller in i rummet och träffar lillebror i ansiktet som kisar mot kameran. Och en hel lavin av bilder som följer med för den som betraktar fotot. Alla februaribilder som man får på köpet bara man nämner månadens namn. Grafiskt svartvita februari med alla sina möten mellan himlens och markens tröstlöst vita och det lika tröstlöst svarta i grenar, vinterjackor och hukande svarta februarikatter. Tomma, väntande februari, den djupast liggande månaden av alla. En månad som bara kan nås genom en smal öppning som man ovetande passerar igenom någon gång i mitten av oktober. Krypande den sista biten på alla fyra når man sedan fram in i februaris grotta till dörren med dagens datum: 17 februari. Man har inget val, vill man leva ännu en dag måste man öppna den.

Alla månadsbilder som ligger där inne i almanackan och väntar på att få hoppa upp i ögonen på den som slår upp en sida. – En fest framåt sommaren? Ska vi

säga kring den 20 juni? Man bläddrar fram vecka 25, midsommarveckan, och ur den stramt hållna almanackstexten strömmar en ljummare luft, skvalpande vattentröster och en motorbåt på fullvarv. Jo, fredagen den 22 juni skulle nog gå, då kan vi ju sitta ute också!

En häftad och skuren bunt med vita pappersark: månadsnamn, datum, namnsdagsnamn och en och annan måne i ny eller nedan. Det är allt som behövs, sedan är den tryckta almanackan med all sin magi ett faktum. Man bläddrar i årets almanacka, tittar på när helgdagarna infaller – och in strömmar alla schablonbilderna, alla spirande gröna majdagar med glada barnaröster, alla brännheta julieftermiddagar med vattenskalp, alla framåtlutade, gula höstdagar, gråa, förandligade novemberdagar och alla upphetsat röda decemberdagar.

Men dessvärre är det väl dagar som aldrig ska komma? De finns där som ett löfte, och de kvarstår som ett löfte. I efterhand, när åren har passerat, ser man i familjealbumet idyllen och kan till och med tycka att man kommer ihåg den där glada sommarsolen med kluckandet mot gummimadrassen, de där fridsamma höstfärgerna speglade i vattnet med den gröna, nystrukna lite för stora skjortan och den där tysta, lågt stående solen som letade sig in och föll över barnens lek och kakelugnen en stillsam lördag i februari. Just detta helgjutna, familjeidylliska både fanns och inte fanns. Ut ur bilderna har alla oro flytt, all dissonans och

flerstämmighet. Det vi ser är förmodligen fantombilder skapade av oss själva i hjärnans framkallningsbad. De ljuger och just de dagarna har aldrig funnits. Bara själva ljusstrålen fanns, bara ena lillfingret som spretar ut när tvååringen greppar lära-gå-vagnen, bara ljusets brytning och färgerna som speglade sig i barnets ögon. Bara lillebrors kisande mot kameran fanns. Bara tomheten lutad in i tomheten.

En tusen år gammal blick

IBLAND KAN MAN stöta på ett hoprullat ögonblick mellan raderna i en bok, som ett mycket gammalt regn som varit på väg länge, länge genom landskapet. Och man kan slås av en insikt om hur gammalt ett regn kan bli. Exakt samma gamla japanska regn från 1000-talet kan man sedan själv få fösa undan med bilens torkarblad när man är på väg hem genom lövskogen.

Det påstås att katten, som stryker omkring på sidorna i den gamla japanska berättelsen som jag läser, är en inkarnation av överste rådgivarens dotter, och det kan nog stämma. Man kan titta in i ögonen på sin egen katt som ligger i vårsolen vid de nyinköpta utemöblerna och tar igen sig och få det bekräftat: en nästan tusen år gammal blick.

Det var väldigt mycket månsken i Japan förr i tiden, förstår man av boken, och eftersom månen fortfarande vandrar där uppe finns allt det där månskenet kvar. Ett mildt och försiktigt ljus som går runt och letar efter kvarglömda döttrar till överste rådgivaren. En stjärnklar kväll i september sänder månen ut japanska dikter på alla sina kanaler. Den åldrade japanska hovdamen från 1000-talet ställer om och om igen sin fråga till den som lyssnar:

”Vem kan väl ägna
några tankar åt oss här
bland djupa bergen
av de många människor
som betraktar månen nu?”

Framtidsvarelser

SOM DEN DÄR satsen hos Jean Jacques Rousseau från ”en vidrig, pepparkaksfärgad morer“ en vintermorgon på ett kloster i norra Italien. Och än en gång rullas tiden ut framför våra ögon, än en gång görs ett utkast till en skiss som påbörjades i ett helt annat sekel, under en helt annan himmel – fast samma. Jean Jacques begriper enligt egen utsago ingenting och drar sig förfärad undan (även i den svenska översättningen): “ty jag hade icke den minsta föreställning om vad saken gällde; likväl uttryckte jag min häpnad och vedervilja med sådan styrka att han lät mig vara, men innan han slutat med sina spasmodiska rörelser såg jag gripnen av äckel något egendomligt klibbigt och vitaktigt fara fram mot kakelugnen och falla till golvet“.

Ett ögonblick som legat hoprullat i drygt tvåhundra-femtio år – och som plötsligt sprätter till och ger sig iväg ut över rummet. Jean Jacques framställer sig själv som ett oskyldigt offer för ett oblygt närmande under morgonandakten, han laddar bilden med lätt rasistisk avsky mot den pepparkaksfärgade moren – men faktum kvarstår: det vitaktigt klibbiga som far fram mot kakelugnen far för läsaren ut från boksidan och rakt genom seklerna. Det ger sig iväg ut på en resa från sitt italienska 1700-talskloster och träffar ett helt annat golv i

en helt annan tid, hur det nu än kan komma sig och vad det nu än betyder.

Hur går det till? Har det något att säga oss? Kan vi förstå vad som händer? Förmodligen inte. Kanske blir vi tvungna att, precis som Rousseau, dra oss undan och stå lika oförstående som han inför det där klibbiga, vitaktiga: ett offer på Intets altare. Det tog sig hit till oss, till vår tid, men mer än så vet vi inte. Ett ögonblick tömt på sitt innehåll: både 1700-tal och 2000-tal, eller varken det ena eller det andra.

Det lyckliga Arabien

EN DEL AV oss ska för alltid irra omkring där i öknen på jakt efter vatten och tak över huvudet. Ingen kan någonsin ta oss ut ur vårt rymliga fångelse. Kanske lika bra det, så mycket grymheter som vi människor har åstadkommit genom århundradena. Vi sitter lika fastlåsta i vår egen tid som den där 1700-talsexpeditionen som drog fram genom Sinais öken, anförda av en otrevlig dansk vetenskapsman. Den lyckades aldrig lyfta från marken med sina stinkande kameler och segla tillbaka till vårt glänsande rike i den höga Nord. Ingen enda av dem överlevde transporten ut ur dagböckernas hastigt nedkastade anteckningar in i vår tid. Bara ett ynka, hoprullat brev trotsade både tiden och rummet och kom hela vägen hit till mig i mitt ödsliga 2000-tal.

Vad var det för brev? Det rörde sig om en anhållan från expeditionens danske ledare till de grekiskortodoxa munkarna om att bli insläppta i det där ökenklostret när natten föll på. Man hittade ett hål i muren och fick ropande kontakt med en av munkarna på den andra sidan. På vinst och förlust rullades brevet ihop och stoppades in i det mer än meterdjupa hålet.

Just där, längst in i den tjocka muren, bytte brevet i skydd av mörkret skepnad och letade sig på okända vägar även till mig, i min värld. Hur kunde det ske? Det

vet man inte. Kanske kan det ha haft att göra med hålets placering i klostermuren? Det var, enligt den danske vetenskapsmannens dagbok, "så lågt att munken innanför måste ligga ner för att tala därigenom". Eller kanske det hade med hålets storlek att göra? "Det var icke större än att man kunde sträcka en hand och en arm in där". Eller kanske, troligast, att den avgörande orsaken till brevets tidsresa står att finna i murens väldiga tjocklek: så bred att "det var knappt att jag förmodade ge munken brevet i fingrarna, oaktat vi bägge sträckte våra armar in i muren".

Där någonstans, djupt inne i murens svala mörker tillsammans med den dagboksskrivande vetenskapsmannens hand som höll i brevet och munkens hand som i blindo sträckte sig efter det, nådde det också mig. Vi granskade brevet, munken och jag, i varsin tid, och svarade sedan gemensamt med några kryptiska tecken som lät förstå att porten förblev stängd. Ingen av oss kunde eller kan ge expeditionen natthärbärge. De förblir utestängda i både tiden och rummet, irrande kvar i sin öken, i sina hallucinationer och i sina intriger. Och där är vi idag.

Xaviers hemlighet

KLOCKAN 15.46 DEN 22 juni, dagen före midsommarafton, står hon framför kassan på systembolaget, betalar med jämna pengar, 39 kronor, och packar ner sin Moselblümchen i systemets plastkasse.

Klockan 16.59 samma dag köper hon "cosmetic" till ett värde av tolv och femti. Hon lämnar en tjugolapp men halar också fram två och femtio i växel så att hon får tillbaka en tiokrona.

Samma kväll läser hon i den från biblioteket lånade boken "Xaviers hemlighet" av Ulf Eriksson. Vid sidan 108 slutar hon läsa, lägger in kvittona från systemet och H&M som bokmärke och slår ihop boken för att aldrig mer öppna den.

Hur vet man detta? Kvittona har hittats. På kvittot från H&M ges vidare upplysningen: "under- och badkläder bytes ej", samt en förhoppning om "trevlig sommar".

Kvarglömda kvitton i en bok talar ensamhetens språk. Någon ensamhet behöver i och för sig inte ha funnits när kvittona lades på plats. Kanske boken inte ens blev läst utan kvittona bara blev instoppade i boken för att det inte fanns någon annanstans att göra av dem just då? Kanske det inte var en kvinna som lånade

boken (trots att valet av vin och kvittot från H&M tyder på det)? Kanske det inte ens var en och samma person som var på systemet och H&M och sedan läste i boken? Ändå: inlagda lappar i en bok talar ensamhetens språk; den som hittar kvittona står öga mot öga med den andres ensamhet.

Det finns antagligen en historia som de upphittade kvittona är en del av. Kanske den om kvinnans midsommarafton med Moselblümchenflaskan och de målade ögonfransarna: äventyrligheter, rusig glädje, fylla eller kanske total tristess och tung sorg. Man vet inte, man kan bara spekulera. Det är en historia som kvittona bär på och gärna vill berätta om.

Men det finns också det här andra perspektivet: det här enda, anonyma ögonblicket när kvittona placerades som bokmärke i boken, ögonblicket när en hand förde in två kvitton mellan sidan 107 och 108 och slog igen. Något som knappt går att tala om.

Var finns det ögonblicket nu? Det vet man inte. Det kapslades in runt midsommar av en bokläsande människa – för att öppnas en decembermorgon ett halvår senare mellan hyllorna i ett småländskt stadsbibliotek: två kroppar som spökar för varandra inne i ett vinterögonblick. Och man känner den lätta juniluftens som fladdrar iväg med de tunna kvittona: en fjäril med suddigt ansikte.

Djuratorps backe

NÅGOT ÄR DET som händer här mellan ekarna. En händelse som blev hängande med hela sin tyngd, som fortsätter att hända. Någoting som går på tvären, vertikalt: fyratusen vintrar, fyratusen vårar och somrar, fyratusen lager av eklöv som förmulnat sedan dess.

På håll ser man bara kullen med tre ekar som står med sina trädkronor och vänder sig bort från varandra: tre förnärmade systrar som fastnat i en position av avståndstagande. De står och ruvar på en mycket gammal stenåldershändelse. Händelsen hör hemma på familjesidan, bland nekrologerna. Ett ”In memoriam” som någon lät publicera i landskapet för fyratusen år sedan.

Hällkistan som de tre ekarna vänder sig bort ifrån spelar i de lägsta registren, bland de där riktigt låga tonerna. En baston i landskapet, en bordun för vildgäsens rop och glassbilens digitala slinga som rullar in från sydöst, tvärs över sjön.

I solgasset när citronfjärilen kommer vinglande längs sprickan mellan två världar, kan man stå där vid den största takstenen i hällkistan och känna fyratusen-årsögonblicket då den baxades på plats; inte mycket lär ha hänt med den otympligt tunga stenen sedan dess: dess position är fixerad. Berättelsen finns inte längre kvar, kropparna har inte bevarats, namnen på de döda

är borta, familjetragedierna och karaktärerna har uppgått i kretsloppet – men takstenens ögonblick finns kvar, det var mer seglivat: stenen ligger där den ligger. Den bär upp en pelare av luft som hela trakten ännu vrider sig runt.

III

Ein Zeichen sind wir, deutungslos/ Schmerzlos sind wir und haben
fast/ Die Sprache in der Fremde verloren.

Friedrich Hölderlin

En grön cykel

FÅGEL, FISK ELLER mitt emellan? Man kan ana ett uppgivet ”nu bränns det inte alls” inifrån hjärnan när man för länge suttit och fikat i en stor grupp på jobbet och pratat om fastighetsskatten. Som att åka buss och få för sig att stiga av där alla andra stiger av. Man sitter i tankar och blir en del av ett kollektiv, börjar röra sig i takt med kollektivet och bärs av kollektivets tankar istället för sina egna. Plötsligt vaknar man upp ur sin dvala och upptäcker att man står i ett okänt kvarter, i ett ingenmansland. Man tittar sig bekymrat runt: hit skulle man verkligen inte!

Man stapplar iväg från fikagruppen mer vilsen än när man kom dit, bort från den stora kollektiva tanken som lett en helt fel och lyssnar istället inåt och försöker uppbåda någon form av djärvhet, någon form av öppenhet för att ana sig till sin egen inre röst. Vad hör man? Är man längre ifrån eller närmare sanningen? Börjar det brännas? Nej, inte mycket. Sanningen är en svårfångad formel. Fast själva sanningsformeln är på sätt och vis ointressant. Den är bara ett medel för att få in oss i rätt attityd till omgivningen. Man måste liksom komma från två håll in i vardagens situationer, eller

från flera håll. Man måste både komma från vår tid och från alla andra tänkbara tider. Det är inte lätt.

Ibland kan man bli trött på sig själv och fråga sig vad det är för en tillkrånglad lek, vad det ska vara bra för att försöka urskilja innehållet i en dunkel formel? Man kan resonera med sig själv om detta, sitta ner och prata lite om detta någon gång när man är särskilt trött på sanningssökandet. Och sanningssökaren inom en upprepar sitt ständiga: det är den enda vägen. Den enda vägen till vad, kan man fråga sig?

Så ibland förstår man precis, det står fullständigt klart! Världen lyser inifrån av ett lugnt ”det-här-går-att-leva-för-ljus”, och jag kommer att tänka på det där spelet från barndomen där man skulle trycka ner en batterisladd mot ett stanniolhål i en bild av Sacré-Coeur med ena handen, och med den andra handens sladd välja ett stanniolhål med en byggnad från samma stad. Man valde Eiffeltornet och en liten lampa lyste och man insåg att sanningen var så mycket mer än bara ett begrepp, så mycket mer än bara en meningslös kombination av bokstäver. Sanningen var en mötesplats där världen skapades, där den abstrakta världen tog gestalt i något konkret, där ett avslöjande skedde och där mörker blev till ljus.

Och man går där på väg hem från jobbet med solen i ryggen upp över kullen med bronsåldersgravarna, ner genom den fula, nerblåsta granskogen och leder sin trasiga cykel med oljiga händer och förstår precis! Nu

förstår jag! Nu uppstod det någon form av kontakt mellan hjärnan och ryggradens alla nervtrådar. Och man blir förvånad över hur nära man har varit hela tiden, hur självklart allting känns när man väl förstår: händerna på styret och sanningen är en grön cykel där kedjan har hoppat både bak och fram.

X2000

NÄR VI VÄL har satt oss tillrätta på tåget väljer vi en av två strategier: vi riktar oss utåt, mot den stora världen där ute – eller vi riktar oss inåt, mot den stora världen där inne. Du ansluter dig till det ena eller andra lägret. Grannen med sin bärbara dator och sina hörlurar har redan från början bestämt sig: jag reser i min värld och du i din!

En ung officer iklädd svenska arméns uniform är i full färd med att tugga i sig en påse pollykolor, samtidigt som han med slutna ögon tar emot inre meddelanden som når honom via två gigantiska hörlurar. Den treåriga flickan i sätet framför klänger oavbrutet runt, runt, lutar sig in mot officeren och letar efter några ögon att leka kurragömma med. Det är inte lätt att hitta. Ungefär en gång i halvminuten ställer hon otåligt samma fråga till sin mamma: – Var är du mamma? Och mamman svarar varje gång, tålmodigt, utan att lyfta blicken från sin laptop: – Jag är ju här!

Det finns något vagt skrämmande i denna koncentrerade ouppmärksamhet, denna splittrade, men samlade mänsklighet som samfällt vänder sig bort fast i olika riktningar. Jag kommer att tänka på barndomens stora filadelfiatält som slagit sig ner på ett grönområde i

villakvarteret. Och chocken när jag som åtta-nioåring stack in huvudet i tältet och kände av stämningen. Fullt med folk i det upplysta tältet, men alla upptagna i sin värld, kommunicerande med något obestämt, osynligt långt borta. Det talades kors och tvärs i detta stora tält, men på ett obegripligt, osammanhängande språk.

Kanske handlar det om att tillsammans, med utgångspunkt i tågvaggen, försöka täcka av största möjliga yta, både yttre och inre? Mobiler och uppkopplade datorer garanterar att en hel värld följer med tågvaggen vart den än åker. Själva det här futtiga "här och nu" som det framrusande tåget representerar är alldeles för litet för oss, moderna nutidsmänniskor. Vi är faktiskt mycket större än så! Varför skulle vi nöja oss med detta ynkliga "här och nu"?

Det här som började i mobiltelefonens gryning med att någon enstaka galning någonstans långt bak i vagnen satt och pratade högt för sig själv, rätt ut i luften, uppenbarligen i kontakt med något eller någon som vi andra inte såg, det har nu vuxit till det som i de gamla mentalsjukhusen brukade kallas för "full storm". Att sitta i ett norrgående tåg på väg till Stockholm en vardagsmorgon är, mer eller mindre, som att sitta i ett öppet kontorslandskap på företaget AB ALLT & Co. – Jag har 10 ton koppar och kan skicka en bil med aluminium. – Jo, men han måste ju lära sig gjuta stolar också, det är inte så lätt. – En container med elektronikskruvar, 60 öre kilot, det är för ynkligt! – Ja, ibland spelar

man ju 150 händer på en timme om det är ett fixbord. Man har väl tiltat en del på slutet och senast klonkade jag en kung! – Jag fick ett bra pris på klass 11:512 för tjugo minuter sedan, men sedan ska man ju hyra hamnar och kranar så det bär sig knappt ändå. – Jag kan ge dig en serverplats och tillgång till backbone, men längre än så kan jag inte sträcka mig!

Den unga officeren från svenska armén öppnar ögonen och tittar med tom blick på mig som sitter snett mittemot. Han lyssnar inåt. Hotet från ”den lede fi” är obestämt. Det kommer långt inifrån. Som en gömmanyckeln-lek där alla letar efter koden att öppna världen med. Det är en kod som både finns och inte finns! Den är varken fågel, fisk eller mittemellan! Och alla letar, var och en på sitt håll, uppkopplade, koncentrerade – i alla upptänkliga riktningar.

Kurragömma

MAN GÅR UT och lägger sig bakom en sten i skogen, utan att vara trött, utan att studera något särskilt. Ligger bara bakom en rejält stor sten, nerhukad, med näsan tätt intill den fuktiga mossan, med vätan som tränger in och kyler ner knäna. Det är ingen syssla man utför. Ändå blickstill, minut efter minut.

Till slut nästan bortglömd bakom stenen vänder man på en bit mossas, böjer sig fram och luktar. Helt tom i skallen. Alla datum glömda, alla tider, alla uppgifter man lovat göra till en viss dag, alla pengar som skulle betalas in, alla presenter som skulle köpas: hjärnan uppenbarad i en enda kristallklar tomhet. Här hos stenen. Här intill denna slumpmässigt utvalda kvadratmeter mossas. Under fyra-fem minuter lär man känna en del av skogen, en mikroplats. Man blir mottagen, om än med en viss likgiltighet. Det skapas ett visst förhållande mellan en själv och denna närgånget besökta plats. Man blir sittande bakom sin sten, granne med en spindel: spindeln och jag, vi som bor här i den här delen av världen.

Den som letar är vaksam på varje rörelse. Den som letar har all sin uppmärksamhet riktad mot oss, vi som har gömt oss. Och rummet laddas av blicken från den

som går och letar, av vaksamheten, lyhördheten. Luften blir genomsyrad av vaksamhet och skänker till oss som gömmer oss ett slags befrielse från oss själva och våra vardagsbekymmer. Att bara finnas bakom en sten blir till ett äventyr, själva tomheten blir till någonting spännande! Och frågan man kan ställa sig är: hur går det till? Hur skapas denna magi, denna laddning i varje andetag, denna magiskt vardagliga tomhet?

Fast det omvända gäller också: vi som har gömt oss är en befrielsearmé av pulserande närvaro. Magin för den som letar. Den som letar kan njuta av att befinna sig i vår hemlighetsfulla närvaro. Ända tills den siste av oss råkar hosta till bakom sin mossbeklädda sten och är tvungen att resa sig upp för att bli avslöjad. Då, när alla har hittats, släcks platsen ner. Då löses platsens koncentrerade närvaro upp i en hel världs distraherande frånvaro, som en tablett i ett glas vatten, och livet återgår till den gamla vanliga spretigheten, den gamla spretiga vanligheten.

Någon eller något som gömmer sig och någon som letar – är det närvarons formel? Som när du vänder dig om efter att ha stått och räknat till hundra, tittar runt på omgivningen, på alla föremål som ändrat karaktär och blivit hemlighetsfulla – och du ler åt känslan av att vara mitt i en spännande lek. Kanske finns det en livets egen kurragömmalek som börjar när alla har hittats? Något som mitt i vardagen kan skapa den där laddade vaksamheten? Kanske något inom oss som är vaksamt på

att vi lever? Kanske min egen susande kaskad av blod som vill dunka mig in i livet? Den gör inget väsen av sig, är inte ute efter att ta mitt liv, utan efter att ge mig liv: Lever du? Andas du?

Plötsligt en kväll på väg hem från jobbet kan du köra rakt in i en annan himmel, en molnformation upplyst bakifrån som ett bergsmassiv: ditt inträde i stämningen märks, själva luften i din bil blir högtidlig, din blick blir en avslöjares blick, som om det var för dig något gömde sig, som om det var du som spred vaksamhetens laddning. Ett lugn sprider sig, en balans värd att leva för: du finns! Men så flyttar sig molnet en smula, solen ändrar vinkel och du är tillbaka i vardagsljuset. Luften i bilkupén laddas ur. Du fanns till i några sekunder, men leken var kanske ett misstag, en fysikalisk slump, aldrig riktigt tänkt för dig att leva i?

I halvmörkret utanför ICA-affären har en grupp döva samlats. Ett dödstyst prasslande med vinterjackor och fem sjäalars intensiva uppmärksamhet i en upprörd teckenkonversation. Att stryka förbi på ett par meters håll är som att passera in genom en skur av osynliga tankar. Bara tomhet som har gömt sig här, som jag omedvetet lyssnar efter, vars närvaro jag hör som en laddad, prasslande teckennärvaro. Gruppen med döva står tätt tillsammans i mörkret och svämmas fullkomligt över av sin dödstysta men uppjagade konversation: ett rovdjur som samlar sig till språng. Lever du? Andas du? Dunk för dig ett två tre!

En sjö på gångavstånd

SKA VI GÅ en sväng ner till sjön? En fråga man gott kan ställa till den som kommer på besök. Sjön kan man gå till, den befinner sig inom gångavstånd. Det gör förstås mycket annat också. Går man istället åt rakt motsatt håll hamnar man vid ”stora vägen”. Fast frågan: – Ska vi gå en sväng upp till vägen? ställer man sällan. Varför inte? Det skulle vara en besynnerlig fråga: vad ska man uppe vid vägen att göra?

Sjön legitimerar ickehandlandet, legitimerar vandringens ickemål. Att gå ner till sjön är att träda in i ett ständigt pågående, skvalpande samtal på temat ”ingenting”. Ingenting möter ingenting: ett fullt acceptabelt mål, behöver inte rymma mer aktivitet än så.

Fast varför gå ner och ställa sig vid en grop med vatten? Vad är det som händer där nere egentligen? Ingenting. För det mesta är man ensam och kanske man inte ser en enda fågel, inga fiskar bara vattnet som krusar sig och skvalpar in mot stranden. Hur kan vi stå ut med ingenting? Varför kan vi till och med dras till detta ingenting? Kanske för att sjön fylls på ur en förtorkad värld, ur en oladdad förväntan, en nollställd förväntan? Kontrasten blir så mycket starkare mellan den där abstrakta, uttorkade kartbilden av sjön som vi har i skal-

len – och den påtagligt blöta sinnesnärvaron vid den riktiga sjöns skvimpande stenar, visslande fågelröster och hemlighetsfulla vattenmörker. Man omsluts på ett sätt som är lika överraskande varje gång. Sjön ruvar på en hemlighet. Den döljer något. Som om livet under vattnet var ett slags metafor för tomhet och intighet, för allt som har varit och allt som ska komma, för allt som sköljs bakåt och framåt i tiden.

En vintereftermiddag med lågt stående sol kan man få ha sjön för sig själv. Den blanka isen krymper sjön och gör den överfarbar. Motsatta stranden är plötsligt bara en kvarts resa på skridskor bort. Med några kraftiga skridskoskär sjunger man sången om den sjunkande vintersolen och det svarta isdjupet, sången om det synliga och det osynliga, man ristar in sitt budskap i sjöns glaskropp, på sjöns vidöppna öga. Att lägga sjön under sig blir till någonting andaktsfullt: som att vandra i en tillbommad sarkofagstad, försluten, utan bevakning, utan invånare, utan gränser, i ett välsignat, befriat ögonblick.

Sjön är en multipel personlighet, en ombytlig karaktär som totalt kan växla ålder, kön och temperament från en stund till en annan. När vattenståndet mitt i den heta sommaren är som lägst berättar sjön historien om 17-åringen som en vårvinterkväll på 60-talet tog sin pappas bil och gav sig ut på den bräckliga isen. En kofångare sticker under några sommarveckor upp över

ytan och mumlar om pojkens kamp med iskylans vatten.

Sjöns historier blandas med dödens slam i den grumliga sjöbottnen. Går man ner till sjön vet man aldrig vem man möter. Ibland sluter sjön sig inom sig själv, luktar riktigt unket och håller bara fram en massa framrusande gråa vardagar som säger: här finns inget att hämta, gå tillbaka hem! Då gäller det att stanna kvar. Då gäller det att utsätta sig för den sumpiga sjöns allra blygråaste tristess och vänta ut tomheten. Till slut, om man orkar vänta, sköljer vågorna rakt igenom ens kropp, man blir en del av skvalpandet, en del av gråheten: med ett pärlemorskimrande musselskal längst in i dödsslammet.

I den sjö där ingen bor

ETT KRAFTIGT FRÅNSKJUT med ena stöveln – och genast är man ute, omsluten av en annan värld än den gamla vanliga. Det vippar till en aning i början, men sedan lägger sig båten nästan ovanpå vattnet: sju-åtta centimeter under vattenytan, inte djupare än så, som gjord för steniga sjöar i det inre av Småland. Det är en övergång in i ett annat tillstånd, men kanske mer som ett uppvaknande än som ett frånskjut in i en dröm? Som om någon del av en vaknade till liv, medan andra delar av en själv – de som älskar civilisation och hård, hjärt-skärande stimulans – fullständigt tappar sugen och går ner på sparlåga: här finns verkligen ingenting av intresse.

Fast världen finns förstås kvar: horisontlinjen på andra sidan sjön kantas av diverse master. Där står den gamla TV-masten som numera även förser oss med en hyggligt snabb Internetuppkoppling. En strid ström av vågor sänds ut på frekvenser som människokroppen sägs sakna mottagare för. Hundratals luftburna meddelanden på olika våglängder som kanske tvingar någon okänd del av vårt medvetande att ständigt vara aktiv för att vi inte ska bli insnärjda och infångade. Osynliga linjer som går kors och tvärs genom luften,

lika verkliga som de obetydliga krusningarna på vattenytan.

Sjön är denna sensommarkväll svart som döden och slutet som ett bankvalv: här finns inget att hämta. Såvida det inte är just tomheten man vill komma åt? Sjön hör numera till de mer folktomma, och tomheten har bara stått och vuxit med marknadens bästa ränta. Från det kontot har knappt ett enda uttag gjorts under de senaste decennierna.

I tomheten finns: det obetydliga ljudet av vingslag från två vita fågelkroppar som passerar på låg höjd. Med rötter ner till stenålderns sjöfarare som någon gång i samma stillastående väder, med samma sjunkande sensommarsol och till ljudet av samma obetydliga vingslag tog sig upp genom sjösystemet. Med mer eller mindre samma lövträn hängande ut över vattenytan, och även då kanske någon gång med härjade skogar, genom fula landskap där trädstumpar stod och spretade åt alla håll.

Här har stormen dragit fram. De mest utsatta träden i frontlinjen har på sina ställen vräcks omkull och numera även fraktats iväg. Man kan se det på en lite ljusare strandlinje, en nakenhet hos träden som står kvar: som en nyklippt pojke med en vit linje runt det solbrända ansiktet.

Att med knirkande åror ta sig steg för steg allt djupare in i denna meningslösa tystnad får väl kallas för fritidssyssla, men det är egentligen knappt ens det. Vad

som helst hade varit bättre, kan man tycka. Just en gammal träbåt i en insjö producerar ingenting och ingenting förbrukas, mer än den egna kroppens energi. Inga nya jobb skapas. Denna urgamla upprepningsrit tuggar i sig av den svarta insjön, samtidigt som den lämnar allting orört kvar efter sig – sånär som på en obetydlig svallvåg som i sin tur snabbt slätas ut in i nattens tomhet. Och allting är som det var förut. Ingenting förvandlas till ingenting där båten stillsamt drar fram.

På baksidan av ön mörknar himlen och den gupande ekan får sällskap av de analoga fåglarnas digitala variant: en underlig, flygande varelse som ritar otäcka zigzag-linjer i luften. Den är inte riktigt att lita på, styrs av andra mekanismer än våra mjuka, följsamma sinnen. Och aftonstjärnan Venus lägger sig granne med TV-mastens blinkande sken.

Återkomsten: rasslandet med kedjan som tjudrar fast sjön med sin violetta solnedgång och sin mumlande, mystiska svärta, förhindrar den från att följa med in i vardagen, in i samtalen där den skulle kunna ställa till med så mycket oreda, ge sådana oöverskådliga konsekvenser för landets ekonomi.

Muskelrock

DE DÖDA MUMLAR över vattnet. Ända från den andra sidan har de kommit. Svävande, skvalpande och kluckande sina bakvända helvetesstavelser. Jag kommer att tänka på skräckupplevelsen kring barndomens barnförbjudna TV-dokumentär från ”den andra sidan”. En gravallvarlig journalist som sa sig redovisa ”de dödas röster”, fångade med mikrofon på en vanlig rullbandspelare. Jag stod förstelnad av skräck i pyjamas och lyssnade på baklängesbesvärjelserna.

Nu kommer de dödas röster growlande tillsammans med sjöns stillsamma smackande mot den steniga stranden – och når mig där jag står och tjärar den upp-och-nervända ekan. Förvandlingen är märkligt nog till det bättre. Sjön omfamnar musiken med fridfullhet och tar lugnt och stilla hand om alla vrålade lungor, alla skräckens sagor, alla änglahäxor och domedagshundar. De ryms i samma alglomning tillsammans med abborre, gös och gädda. Det är toner från de dödas rike, hårdrock ”from hell”, varligt vaggande den upp-och-nervända båten till sömns i ett rus av tjära.

Hoppackad himmel

SOM OM MAN inne i huset går och trängs med en hel himmel, en hoppackad rumslighet stor nog att fylla hela landskapsrummet. Det känns lite trångt och man bestämmer sig för att gå ut och gå en runda. Man glipar på dörren, och någonstans mellan glipan och den fullt öppna dörren smiter himlen ut. På ett ögonblick fyller den hela den sfär man kliver ut i. Man tar ett steg ut i det fria – och himlavalvet finns redan där över huvudet på en. Man hukar sig under denna starka rymd. Fast hur gick det till? Hur tog sig himlen ut? Tanken att man går omkring med en hel himmel är orimlig. Man skakar för det mesta av sig känslan och kanske på sin höjd nämner det som hänt med orden: ”Det var skönt att komma ut!”.

Tydligast känns himlavalvet ute på de öppna fälten. Den där otidsenliga vandringen med en mjölkkruka tvärs över åkrarna, på väg till och från bonden som jag hämtar mjölk hos. Inte riktigt förankrad i mitt eget sekel och kanske med begränsade möjligheter att säga något om verkligheten, snubblande fram och på vippen att fastna med ena stöveln i ett dräneringsdike ett hundratal meter ut på öppen mark. Stjärngenomskådad på ett alldeles otidsenligt sätt, som ett uppnålat människoex-

emplar, som en prydnadsbubbla i form av en halvsfär där en uråldrig homo sapiens stretar framåt under den välvda natthimlen. Till synes infångad i en fälla för romantiker: "the milky way". Om det inte hade varit för natthimlens avgrundslika likgiltighet. Om det inte hade varit för det där dödliga mörkret, den där känslan av fullständig obetydlighet. Så liten, men samtidigt så stor! Litenhetskänslan kan man kanske förstå, men varifrån kommer storhetskänslan? Varför känns det som om man på ett nästan löjligt sätt är en del av ljuset från den mest avlägsna stjärnan som nätt och jämt strilar ner mot hjässan?

Sedan sitter vi där och trängs på middagsbjudningarna med varsin hoppackad himmel som bara väntar på att få spännas upp på nytt i hela sin prakt. Vi sitter där och skaver oss mot varandra och får helt enkelt inte riktigt plats med alla våra himlar. Borde vi kanske låta våra himlar spännas upp lite oftare? Borde vi då och då åka till ställen där våra himlar riktigt får sträcka ut sig? Borde det ordnas himlaresor med vandringar på öppna fält och övernattningar under bar himmel? Är det till och med skadligt för den hoppackade himlen att vistas inomhus under längre perioder? Kanske krymper det himmelska, blir ynkligt och skamfilat?

På hemväg genom natten: fyra hela himlar som ska stuvas in i bilkupéns trånga luftbubbla. Man sitter där hopklämd och lider sig igenom de mötande bilarnas skarpa ljus. Man hör inga andra ljud än däckens vi-

ande och bilradions lite dämpade nattröst som spelar 30-talsjazz. Något av de slumrande barnen där bak rycker plötsligt till, spärrar upp ögonen och mumlar: ”jag är kissnödig!” Man tittar på klockan, räknar på hur långt man kan ha kört och börjar leta efter ett ställe att stanna på.

Sedan den där sällsamma tystnaden när motorn stängs av. Ingen trafik alls under några minuter och vi öppnar dörren till den svarta avgrunden. Fyra hoppackade himlar som smiter ut ur bilkupén, fyra hoppackade himlar som vecklas ut och drar allas blickar uppåt. Som fyra fallskärmshoppare kliver vi ut i nattmörkret – och fångas upp av alla stjärnor som håller natthimlen på plats.

Standby

NÄR STRÖMMEN GÅR försvinner en hel värld, hela samtiden försvinner iväg bort och kan bara anas som en ljusning vid horisonten där strömmen fortfarande fungerar. Man är inte längre en del av det som pågår utan har mitt i livet tagit klivet över till det förgångna – eller kanske till framtiden: genom alla springor i huset drar redan utplåningens vind.

En ny sorts mörker breder ut sig. Ett djupare mörker, ett skarpare mörker som tränger rakt in genom väggarna, in genom huden och omvandlar allt till tystnad. På något underligt sätt känner man ända in i det nersläckta huset av det här hundrametersmörkret, det här kilometerlånga och till och med milsvida mörkret som breder ut sig över trakten. Man famlar sig fram och blir tvungen att ställa sig och bara vänta på att ögonen ska vänja sig vid allt detta svarta. Någonting urgammalt släpar sig fram ur mörkret, någonting stillsamt, fåordigt som hållit sig gömt eller kanske funnits där hela tiden utan att vi lagt märke till det. Det har inget med religion att göra, det är inget budskap som når oss – bara något obestämbart som dyker upp och håller oss sällskap. En nivå till av tystnaden som vi inte visste fanns. En nivå till av mörker och ödslighet som vi inte visste fanns.

Vi är en folkspillra som halkat av den stora tiden. Vi har förlorat våra superkrafter och somliga sitter redan uppfyllda av allt de inte längre kan göra. Att få något att hända, att sopa undan tystnaden och mörkret, sopa undan den påträngande påminnelsen om oss själva – det var det vi brukade ha strömmen till. Inte nödvändigtvis ständigt ha alla apparater igång, inte nödvändigtvis titta på alla TV-program eller ha alla lampor tända. Men liksom ha möjligheterna i standby. Att ha tillvaron i ständig standby – det var livet.

Nu tar den strömlösa världen tacksamt emot oss: äntligen ska vi få tid med den strömlösa tystnaden. Äntligen ska den strömlösa världen få den uppmärksamhet den förtjänar, utan orättvis konkurrens av alla snabbtänkta apparater. Kom över till min zenbuddistiska stillhet, ropar tekannen. Lyssna till min uråldriga indiska raga, viskar vinden som drar i knutarna. Men vi tvekar, vi ryggar tillbaka, inte riktigt säkra på om vi kanske där bakom inne i den där stillheten ska möta någon som kräver något av oss.

Ändå tvingas vi umgås en stund med denna uråldriga del av verkligheten. Vi hinner få en mörk smak av forntid i munnen – inte oangenäm och kanske till och med lockande, som en påminnelse om ett rikare liv, ett mörkfullare liv, ett svårare liv. Fast ögonblicket blir kort. Plötsligt kommer strömmen insköljande som en tsunamivåg och tar utan att fråga befälet över hela livet och trakten och huset. Och som om nutidsguden bara

tryckt på pausknappen är man tillbaka i just den rörelse man befann sig i när strömmen gick – redan tillbaka som en snabbtänkt tjänare i elektronernas pulserande värld.

Fönsterplats

VILL DU SITTA vid fönstret? Ja, det tar man tacksamt emot – med risk för att verka lite naiv: vana resenärer har sett sig trötta på utsikten, de har viktigare saker för sig än att titta ut genom fönstret.

Men själv är man ännu barnslig nog att vilja se vad som dyker upp där utanför. Man hamnar liksom i en gudomlig position, i ett gudomligt utanförskap med skapelsen som rullas ut framför ögonen på betraktaren.

Från tågfenster ser man en stor övergivenhet. Man ser allt bakifrån från ett tågfenster, från en vinkel som det inte var meningen att man någonsin skulle kunna befinna sig i. Husen har gjort på stället helt om. Man ser bara baksidor av förfallna uthus med undanställda gamla bilar, kylskåp och rostiga hammockar som för länge sedan ersatts av nya men inte kommit längre än till ett skrotupplag såhär i skymundan. Det ska föreställa att man gömt undan allt det fula, men för oss har det istället ställts fram till beskådan i all sin nergångna praktfullhet.

Vi som sitter fjättrade i en tågagn är inte att räkna med, vi ingår inte i den här traktens människoliv, har ingen möjlighet att ta oss ut ur vår framrusande tillvaro och drabba någon med en kommentar. I samma stund

som vi kommer till en trakt överger vi den. Hela tiden överger vi både landskap och folk längs med rälsen, hela tågresan är ett enda övergivande. Bara en massa öden som man får en glimt av men i samma ögonblick lämnar.

Som om det var en bit av en själ som blev kvar hos mamman med barnvagn och fulla ICA-kassar intill järnvägsövergången i Sävsjö. Som om det var en förlo-rad tvillingsjäl som var på väg att posta ett brev i Tranås samtidigt som tåget dundrar igenom stationen. Eller som om man både satt i tågfenstret och tittade ut och samtidigt är mannen som sitter helt ensam i den där Mazdan på östgötaslätten som i flera minuter kör vägen fram parallellt med tåget. Kanske överger vi ständigt alternativa livsvägar, liv som andra fram till nu har levt åt en? Nu fick man se dem en sista gång – och sedan aldrig mer. Man får en sista glimt av den där frusna tonåringen som står där i dimman på en övergiven landsväg och väntar på skolbussen.

“Se oss!” säger den oändliga raden av graffitimålningar längs betongmurar och väggar när man närmar sig Sveriges huvudstad. “Se oss!” Något annat kan detta färgbombardemang inte betyda. Bara väggar som är vända mot oss resenärer har fått färg, inga andra. Fast vi vet inte vem vi ska se, vilket borde ställa till en del problem. Vi skall vara ögon, vi tågresenärer, och våra blickar skall överföra kraft in i den person som

gjorde målningen. Men vem höll i sprayburken? Vem är det vi ska skänka vår blick till?

Kanske våra blickar kunde användas i förväg? Kanske har vi redan fullgjort vår uppgift långt innan vi tittar ut på dessa obegripliga tags utförda av en främmande kulturs invånare? Samtidigt som färgen sprutade ut på betongen gick våra blickar motsatt väg: in i kroppen på graffitimålaren. Våra ögons kraft kunde användas i förväg och trängde in i varje armrörelse som utfördes med sprayburken, rakt in i pekfingret som pressade ner färgutlösaren och vidare rakt upp i hjärnan med en liten rest av bekräftelse. Vi gav i förväg av våra ögons kraft och graffitimålarens kropp var en slagruta: just här, på dessa murar vända mot de dagliga tågen, var kraften som starkast, i dessa murar låg redan våra ögons kraft och väntade. Så stor var bristen på ögon som bekräftar i dessa övergivna trakter, att till och med våra slöa och anonyma tågresenärsblickar fick duga.

En himmelslös slutenhet

Finns det någon som har kommit upp ur metron och trätt ut i det fria utan att bli överraskad av det skarpa solljuset.

Walter Benjamin, *Enkelriktad gata* (1928)

ETT ANNAT LJUS än där uppe, andra lukter, för somliga en lite mystisk värld till skillnad från den gamla vanliga platta vardagen. En känsla av att vara i fas med den värld som pågår, i tiden, en hemtam storstadsmänniska i storstadsvärlden.

För en del kanske bara ett sätt att förflytta sig på. En tunnel, varken mer eller mindre. Ett tåg som går i en tunnel. Ett sätt att ta sig fram på som andra har ordnat och som man bara anpassar sig till, tar del av därför att man blir anvisad denna möjlighet.

Men för en del ändå ett dödsrike, en ”själarnas underliga gruva”, en avvikelse från människans egentliga värld, ett ställe där man inte riktigt hör hemma. Avskuren från det mänskliga, utan himmel, utan sammanhang, i en atmosfär som inte är någon atmosfär, i en sal som inte är någon sal, men som ändå måste accepteras som sal med sina massiva bergväggar och egendomliga luft. Ett underjordiskt landskap, med underjordiska bagarmossar, gubbängar och skogar som svedjats för att plantera underjordisk råg. I en av människan skapad

artificiell atmosfär, med väsenlösa skogar och broar över en tomhet som inte rymmer annat än detta av människan skapade hålrum.

Som tillfällig besökare i detta dödsrike kan man studera människornas ansikten, människornas blickar, deras sätt att röra sina händer på, sätten att stå på, hur tyngdpunkter förflyttas hos pendlarna enligt invanda mönster. Några räddar sig in i samtal. Då lyser ansiktena upp, anletsdragen börjar leva och ögonen klarnar. Annars drar den tunga grottan som ligger runt oss ner en osynlig ridå över våra ansikten och våra blickar, vi blir lite mer återhållsamma, lite mer avvaktande som om livskraften dragit sig inåt och gått ner på sparklågorna.

När tåget kommer rusande in på stationen fylls rummet av en livlighet som ändå är förvånansvärt disciplinerad och strukturerad, som om dessa vana resenärer kunde konsten att stressa med bara en fjärdedels närvaro, med tre fjärdedelar fortfarande ”någon annanstans”. Dörrarna stängs och kroppar pressas samman, andedräkterna blandas, jackor gnids mot jackor, skor skrapar mot skor. Jag hamnar stående tätt inpå en liten kinesisk pojke med sin kinesiska mamma. Får under några minuters färd befinna mig mitt i deras vardagsfär och lyssna till pojkens gulligt kinesiska barnspråk. Båda är mycket trötta och jag antar att mamman just hämtat pojken, som har en liten ryggsäck, från något dagis. Pojken tystnar och lutar sig med ögonen slutna in mot sin mamma, lugn och oberörd rusar han fram ge-

nom det svarta berget, mitt i en skock av okända resenärer.

Alla ensamma resenärer på alla typer av fortskaffningsmedel sjunker inåt, ner i sig själva. Det händer på bussar och vanliga tåg och ligger väl i själva förflyttningens väsen som rymmer ett slags icke-plats, ett vänteläge mellan det man lämnat och det man förväntar sig att komma fram till. Under jorden når man en djupare form av slutenhet. En geologisk slutenhet, en himmelslös slutenhet, en bergatrollens slutenhet och nästintill en dödslik slutenhet.

Resan upp ur tunnelbanan är resan tillbaka. Man kan stå i rulltrappan och tänka på Orfeus. Hur han avkrävdes mod och tillit för att rädda sin Eurydike ur dödsriket. Att våga stå där på sin avsats av rulltrappan och resa rakt in i tomheten. Inte vända sig om, inte bli nostalgisk, inte längta tillbaka till en annan tid, en annan värld utan överfulla underjordiska vagnar med dörrar som obarmhärtigt stängs av en vänlig röst ur en högtalare. Bara möta den fullständigt ovissa framtiden och vara så ensam som man känner sig. Det klarade inte Orfeus.

Väl uppe stegar man ut under den starka solen och plirar med ögonen. Snötäcket som gnistrar och förgyller platsen bär på ordet "hemkomst", även om färden genom dödsriket på alla sätt var en vardagsfärd. Från en buske kommer en svart fågel flygande tätt över snön. Oväntat styr den ut framför fötterna på mig och

snuddar vid min högra skosula med sina vingar, just
innan jag ska sätta ner föten.

Innehåll

Förord 5

I

Inget väder 9

Sefir 12

Tyngdens rike 15

Sista generationen 17

Träd 19

Katten vet 22

Kvar 26

Havet 29

Berlin 31

Senhöst 33

Att cykla genom mörker 35

Av många möten blir man trött 37

Nekrolog 39

II

Ett dödligt hånskratt 45

Kvinnan med hucket 47

Spårsnö 49

Vedens drömmar 52

Den 17 februari 55

En tusen år gammal blick 58

Framtidsvarelser 60

Det lyckliga Arabien 62

Xaviers hemlighet 64

Djuratorps backe 66

III

En grön cykel 71

X2000 74

Kurragömma 77

En sjö på gångavstånd 80

I den sjö där ingen bor 83

Muskelrock 86

Hoppackad himmel 87

Stand by 90

Fönsterplats 93

En himmelslös slutenhet 96